

Hvor ble det av dem?

Om gårdene Spandet, Østmarken og Moen på Lade

Av Ragnhild Lande

Før jul 2012 hadde Lade historielag en bildeutstilling, og vi som var der, stort sett gamle Ladebeboere, fikk mimret om gamle dager. Bildene vekket mange minner, og tanken slo meg at barndomsminnene våre er historie i dag - og verd å fortelle videre.

Da mine foreldre ble skilt i 1945, flytta mor og jeg til besteforeldrene mine på Lade. Min bestefar var gårdsbestyrer på Østmarka fra etableringen av sykehuset i 1919. Jeg bodde her til han gikk av med alderspensjon og flyttet i 1962. Østmarkneset og området rundt var jordbruksområder som stort sett tilhørte det store gårdsbruket på sykehuset. På bildeutstillingen fant jeg bilder fra gårdene sykehuset hadde kjøpt opp. Det var lett å stille spørsmål om hvor mange det er som vet noe om dem nå, og om husmannsplassene som vi i dag finner rester av som spredt bebyggelse langs Ladestien.

Lade gård (g.nr. 1, br.nr. 1 i Strinda)

Ladehalvøya stikker ut i fjorden, med berghamrer som vern mot sjøen, og med god dyrkajord innenfor. Nærheten til sjøen gjør at våren kommer mye tidlige-

re her enn andre steder i Trondheim. Her er gjort gravfunn både fra bronsealder og jernalder, noe som viser at mennesker tidlig tok landskapet i bruk.

Norsk stadnamnleksikon tolker navnet Lade som et ladested eller lastested. Det vil si at Lade sannsynligvis har vært et handelssted og at det var virksomhet her lenge før Trondheim by ble anlagt på slutten av 900-tallet. Sjøen gikk den gang mye høyere enn i dag, og gjorde Korsvika til ei god havn, noe som hadde stor betydning for handelen.

Lade er et av de viktigste historiske stedene i Trøndelag, og navnet gir assosiasjoner til Norgeshistorien. Snorre forteller om Harald Hårfagres første framstøt nord for Dovre, noen år før slaget ved Hafrsfjord. Uten særlig motstand la han under seg de åtte fylkene i Trondheimen og til slutt Naumdølafylket. Han bygde den største hovedgården sin på Lade og giftet seg med datter av Håkon Jarl Grjotgardsson. Tre generasjoner ladejarler, Håkon Grjotgardsson, Sigurd Håkonsson og Håkon Sigurdsson, gjorde Lade til et maktsentrum. Det var også et religiøst sentrum, for ganske tidlig hører vi om hovet på Lade som et kultsted, men da Olav Tryggvason tok makta i Norge, ble hovet ødelagt. I 1015 ble Lade krongods da jarlene ble

fordrevet av kong Olav Haraldsson. I seinmiddelalderen fikk kirken og klostrene store eiendommer, og Lade ble en del av Bakke klostres gods. Ved reformasjonen tilfalt Lade kongen, men i 1574 byttet Fredrik II Lade mot en dansk adelsmann, Hans Ovessønn Røds eiendommer på Jylland. Rød flyttet til Norge og bosatte seg på Lade. I 1598 overtok hans datter Maren og svigersønnen Otte Jensen Bjelke gården, og etter dem igjen neste generasjon Bjelke. De fikk økonomiske problemer og måtte gi fra seg gården som pant til Caspar Christoffersen Schøller og svogeren Christen Bastiansen. Schøller slo seg opp til å bli en av de største godseierne i Trøndelag. Da han døde i 1661, ble Ringve, som hadde vært et underbruk under Lade, utskilt.

Fra nå av ble Lades eiere enten handelsmenn eller embedsmenn som bodde i byen. Det var forpaktere og husmenn som drev gården. På 1690 tallet var det sju husmenn på Lade. Fram til år 1900 var det i alt 23 husmannsplasser på Lade. (i følge Anders Todal i "Soga um Lade").

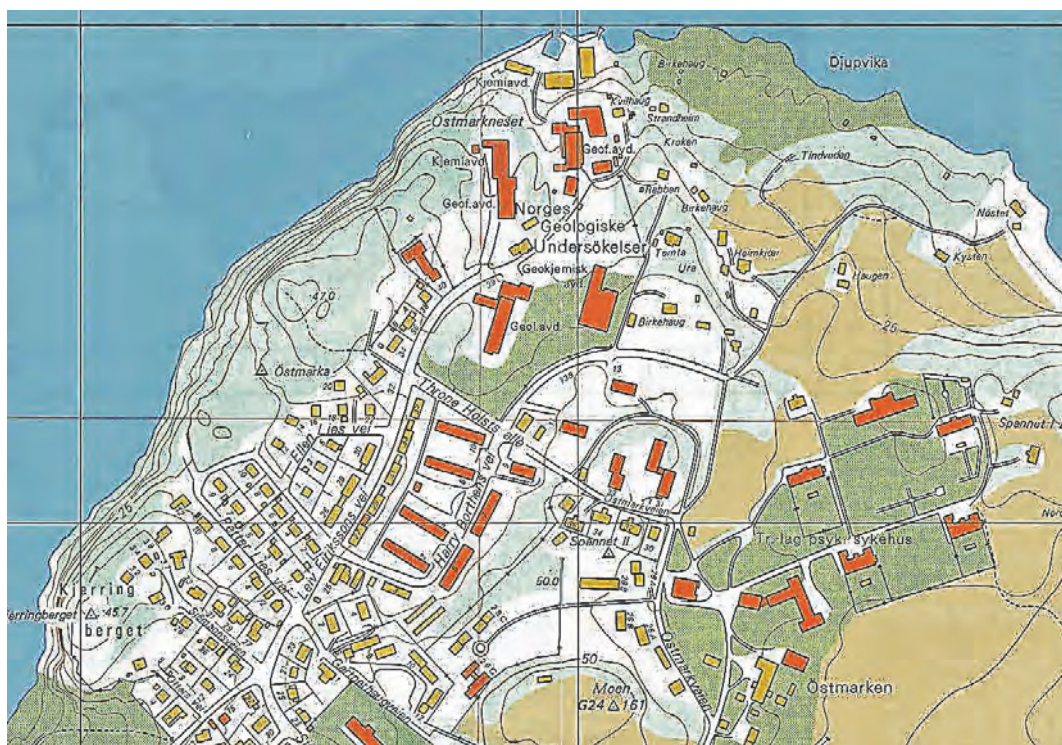
Lade var et stort gårdsbruk som på begynnelsen av 1800-tallet hadde 1200 mål dyrket mark. Familien Meincke eide Lade fra 1800 – 1844. Det var grosserer Hilmar Meincke som i 1811 bygde det flotte totuns gårdsanlegget vi finner på Lade i dag, pietetsfullt restaurert av Odd Reitan.

I 1845 overtok krigsråd Knut Holtermann Lade. I hans tid ble de første gårdsparseller solgt, nemlig gårdene

Ladelandskapet i 1936. Midt i bildet: Østmarken sykehus (gården Spandet). I venstre kant vises trærne ved Moen gård (1). Østmarken gård lå bakerst i bildet (2).

Foto: Widerøes Flyveselskap. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

Utsnitt av kart fra 1981. Gjengitt med tillatelse fra Kart- og oppmålingsavdelingen, Trondheim kommune.

Moen i 1849 for 1000 speciedaler, Spandet i 1852 for 2700 speciedaler og Østmarken i 1854 for 2500 speciedaler. Den tilbakeværende delen av Lade hadde da 637 mål dyrket og 40 mål udyrket jord, havnegang for 5 kyr og adgang til fiskeri. Det er disse tre gårdene, Moen, Spandet og Østmarken jeg vil ta for meg her, Hvor lå de? Hvor store var de? Hvem eide dem? Hvordan gikk det med dem?

Spandet (g.nr. 1, br.nr. 4 i Strinda)

Navnet Spandet eller Spannet har i følge Norsk stadnamnleksikon sin opprinnelse i at gården hadde en landskyld på "et spann smør". Landskylda viste hvor verdifull en gård var som produksjonsenhet og skatteobjekt.

Spandet lå der Østmarka psykiatriske sykehus ligger i dag. Når vi kommer Østmarkvegen til sykehuset, er det første huset vi møter på høyre hånd det opprinnelige hovedhuset på gården, bygd i en forsiktig sveitserstil av grosserer og konsul Christian Knudtson som

Hovedbygningen på Spandet. Til venstre - bygningen på Hjalmar Olsens tid. Til høyre - som overlegebolig. Bildet til venstre: Foto: Hans Krum. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim. Til høyre: Postkort utlånt av Jon Kvistedal.

eide Spandet fra 1852–65 etter å ha hatt stedet på bygsel i noen år. Han rev de opprinnelige bygningene og bygde nye, da han skulle ha stedet til landsted. Da hospitalet overtok, ble hovedbygningen omgjort til direktørbolig og senere brukt til undervisning og administrasjon.

I 1865 overdro Knudtzon gården til svigersønnen, kapteinløytnant Hjalmar Olsen og kona Benedicte for 5500 speciedaler. Deres arvinger solgte Spandet i 1893 til Peder Kvistad for 33 000 kr. Han satt med gården til 1912 da han solgte den til Trondhjems by og Nordre og Søndre Trondhjems amtskommuner for 65 000 kr. (Da eide Trondhjem by halvparten av asylet og de to fylkene en firedel hver). Her kom det nye sinnsykehospitalet. Peder Kvistad holdt av litt jord og bygde seg en stor villa med tilhørende låve nesten nede i Djupvika. Stedet fikk navnet Heimkjær. Her drev

den ene sønnen, Klaus, i mange år kassefabrikk.

I 1866 hadde Spandet et innmarksareal på 157 mål og adgang til fiske. Besetningen var 1 hest og 9 kyr. I 1875 var besetningen 2 hester, 1 okse og 1 ungnaut. Det hørte 4 husmannsplasser til gården, Tindveden, Nøstet, Kysten og Haugen. Når vi går Ladestien østover fra NGU (Norges geologiske undersøkelser), kommer vi ned i Djupvika og etter å ha passert støtta over Peter og Elen Lie (se s. 96) kommer vi til ei stor slette. Her står ennå noen store løvtrær igjen fra hagen i Tindveden. På folkemunne kaltes ofte plassen Tingveden, men navnet stammer nok fra alle tindvedbuskene som vokste her. Ennå er det noen igjen. Tindved er en tvekjønnet busk, og i Djupvika er det bare hanplanter, noe som gjør at formeringen kun skjer ved rotskudd og sikkert er årsaken til at be-

Husmannsplassene under Spandet.
 Øverst: Bilde fra ca. 1930. Nøstet er nede ved sjøen og Kysten oppe til venstre. I midten: Trærne til venstre er fra hagen til Tindveden. Husene lå på sletta i forgrunnen. Til høyre ser vi Ladestien. Nederst: Haugen. Eiendommen eies av St. Olavs hospital, som har restaurert den utvendig. Til venstre skimtes Nidaros DPS (Distriktpsikiatrisk senter) - et nybygg fra 2009. Det øverste bildet er utlånt av Gunnar Hagen.

standen minker. Navnet Djupvika er kommet til etter krigen.

Fortsetter vi Ladestien østover, passerer vi et stort hvitt hus på venstre side helt nede i fjæra. Her ligger Nøstet (av Naus-tet), et underlig navn på et stort bolig-hus.

I 1838 flyttet Ole Svendsen Lillemarken og Beret Marta Knudsdatter fra Malvik til Lade hvor de kjøpte et båtnaust av so-renskriver Timme. Plassen fikk navnet Nøstet, som plassen fortsatt heter. De fikk to barn, Svend Hagen (f. 1834) og Elen Hagen (f. 1837). Svend giftet seg med Karen Anna Olausdatter og Elen giftet seg med sin nabo på Nedre Fest-

berget, Peter Lie (f. 1840). Kontakten mellom de to familiene Lie og Hagen var derfor god. De to svogrene opererte ofte sammen når det gjaldt å berge liv på fjorden. Peter og Elen bodde slik at de først fikk øye på småbåtene når de rundet Kjerringberget. Så de at det var fare på ferde, løp Peter over til Svend og straks kastet de seg i robåten. Nedre Festberget ligger utsatt til når vestavæ-ret står på, og derfor er det da vanskelig å sette ut båt. Fra Nøstet kom de seg ut uansett hvor høg sjøen gikk. Svend var med på å redde 40 personer fra den visse drukningsdød. Begge familiene ble på-skjønnet av det offentlige, Svend ble til-delt gullmedalje for "ædel daad" av kong Oskar II - og Peter borgerdådsme-

Til venstre: Svend Hagen med medaljen han fikk for "ædel dåd". Til høyre: Peter Lie til høyre og Sven Hagen til venstre. Nederst til høyre: Sven Hagens medalje - i dag eid av Gunnar Hagen. Bildene av Hagen og Lie er utlånt av Gunnar Hagen.

daljen i sølv for å ha reddet 34 mennesker. Elen fikk ingen medalje, men et pengebeløp. Samtidig fikk familiene en årlig statspensjon på 200 kr. I folketellinga for 1900 står både Svend Hagen og Peter Lie oppført som statspensjonist og fisker.

Etter at Svend døde i 1901, tok sønnen Oluf Bernhard Hagen over Nøstet. Han var da ansatt i Nordenfjeldske Kreditbank. Det fulgte leilighet i Søndre gt. 10 med jobben. Nøstet ble derfor i mange år kun brukt som landsted for familien.

Huset som står der i dag, er bygd av Agnes og Johannes Hagen i 1947. Det gamle hovedhuset måtte flyttes 2 m vestover og 1,5 m opp. Dette for å gi plass til kjeller sikker for flomålet. Nøstet har vært i familiens eie helt fram til i dag. Det eies nå av Sissel Hagen og Per Henrik Hepsø. De har stått for en omfattende renovering av husene. Også det gamle falleferdige naustet som sto ved siden av, ble revet og oppført på nytt tilnærmet likt det gamle i samråd med byantikvaren.

Kysten lå like ovenfor Nøstet. Da Birger Myrstad tok over plassen for ca. 25 år siden, delte han opp eiendommen til 3 hus. Før det var Kysten i mange år utleid til forskjellige familier.

Haugen, hvor husene ennå tilsynelatende står likedan som før, ligger idyllisk til ennå litt lenger oppe. På Haugen døde Strindas siste husmann, Pål (Paul) Pe-

dersen i 1949. Husene på Haugen ble restaurert utvendig for ca. 3 år siden av St. Olavs Hospital.

Spandet blir asyl

I 1846 innga Herman Major en beretning om sinnsykeforholdene i Norge. Beskrivelsen av sinnsykehuset i Trondheim svarer til beskrivelsen av Tronka, bygningen som framdeles ligger i Erling Skakkes gate 66 med en mur ut mot Kongens gate. I den nye loven som kom i 1848 om "Sinnsykes forpleining og behandling" også kalt Majors lov, ble Tronka omgjort til et asyl. Ordet asyl betyr egentlig tilfluktsted, og det var en pen tanke at disse som nærmest var utstøtt fra samfunnet skulle få et sted å søke tilflukt i. Behandlingen av de sinnsyke beskrives som umenneskelig, uten å gå nærmere inn på det her.

Omkring 1900 fikk Trondhjems Sinnsykeasyl, som asylet nå het, en ny lege som het Hans E. Evensen. Allerede da han kom til Trondhjem, tok han opp spørsmålet om ikke det gamle asylet burde nedlegges, og at man i stedet burde bygge et nytt. Han samlet inn penger til dette formålet, men forsømte kanskje å bruke penger på det gamle asylet, så forholdene der kunne bli bedre. Evensen hadde sett seg ut ei tomt på Ladehalvøya for det nye sykehuset, men da dette ble kjent, fikk han mange i Trondheim mot seg. Alternativet til tomte på Lade var Kystad på Byåsen, men både Evensen og stadsfysikus Bøckman kjempet iherdig for å kunne få bygge på Lade.

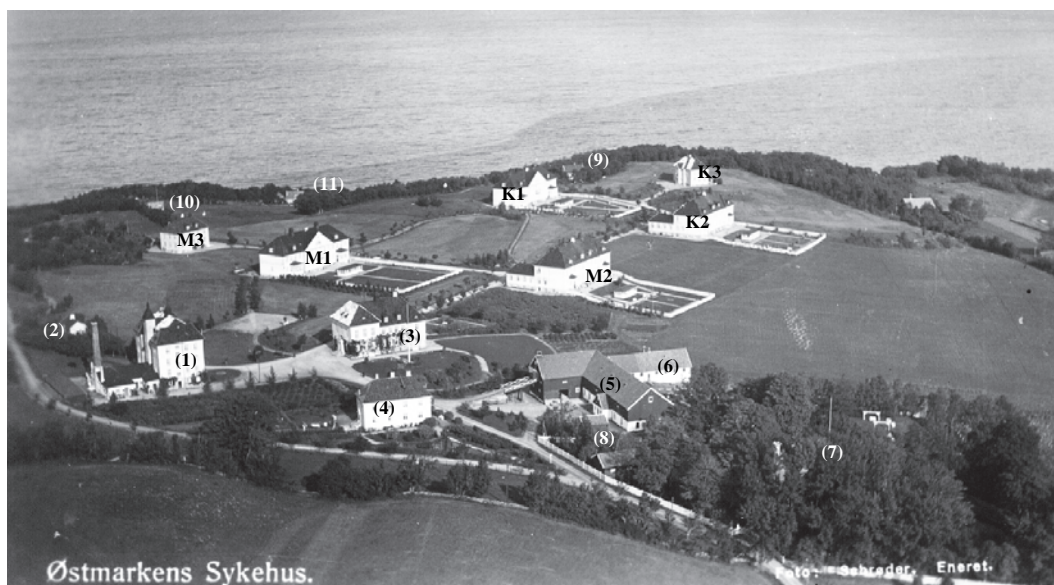
Stadsfysikus Bøckman var formann i en komiteé som Trondhjems by og de Trondhjemske amter hadde nedsatt for å utrede spørsmålet om nytt asyl. Komiteéen konkluderte med at asylet måtte ligge utenfor, men ikke langt utenfor byen pga. vann og strømtilførsel, og det måtte knyttes til et ikke for stort gårdsbruk. Valget falt på Spandet. En rekke av byens forretningsmenn og embedsmenn hadde landsteder på Lade. Derfor ønsket de ikke noe asyl der, så de fikk de ”sinn-syke” som naboer om sommeren. En rekke brev ble sendt til de kommunale myndigheter, og flere truet med å gå til rettssak med krav om erstatning for verdiforringelse av eiendommene sine.

Avisene var daglig fulle av leserinnlegg med protester mot tomtevalget. Det ble framhevet både i avisene og på et stort protestmøte i Turnhallen hvordan Ladehalvøya, ... *som hører blant de smukkeste partier i byens umiddelbare nærhet, har en vesentlig betydning for byens indvaanere, og derfor må bevares til beboelse og utfartsted for disse. At andbringe et stort sindssykeasyl her vil være at ødelegge dette idylliske sted for sådan anvendelse. Trondhjem by har i Ladehalvøenen en herlighet, som man skal lete lenge efter, og når nu en stor del av denne allerede er optat til sindssykeasyl ved Statens anlæg på Rotvold asyl, finder vi, at resten av den natur-skjønne halvø maa komme byen til gode, istedenfor at der anlægges nok et svært asyl sammesteds.*

Å legge asylet til Spandet ble karakterisert som en *sanitær forbrytelse*. Et sted het det: *Det er intet tiltrekkende ved at se hel- og halv nakne mennesker staa bak tilgitrede vinduer og sænde sine vilde hyl utover omgivelsene eller plutselig bli stillet ansigt til ansigt med et forstyrret individ som snakker om konger og profeter.* Til tross for innvendingene vedtok kommunestyret 26. september 1912 at asylet skulle bygges på Spandet, takket være stadsfysikus Bøckman. Motstanderne tok opp saken med Justisdepartementet, for de mente saken ikke hadde fått det nødvendige 2/3 flertall. Justisdepartementet var enig, og saken måtte behandles på nytt. Først 28. november ble saken endelig vedtatt.

Tidlig i diskusjonen om Spandet som asyl hadde flere i kommunestyret hevdet at Spandet egentlig var for lite til å gi asylet gode nok muligheter for gårdsdrift, og i 1914 kjøpte man også Østmarken gård i tillegg.

Det var arkitekt L. Solberg som sammen med overlege Evensen utarbeidet planene for det nye asylet. Det skulle reises et asyl for 230 syke, og man ønsket å bygge etter det såkaldte «paviliong systemet», eller det som senere ble kalt ”Landbruksasyl i villastil”. Det ble reist 6 sykepaviljonger, tre for hvert kjønn, en lukket, en halvåpen og en åpen avdeling. Anlegget omfattet også administrasjonsbygg, direktørbolig, forvalterbolig, likkapell med obduksjonsrom og en vevstue, et stort uthus med både fjøs og

Østmarkens sykehus på 1930-tallet. "Landbruksasyl i villastil". Det var 3 kvinneavdelinger, K1-K3, (øverst i bildet) - og tre mansavdelinger, M1-M3 (midt i bildet). K3 og M3, hvor de friskeste pasientene bodde, var trebygninger som lå idyllisk i utkanten av området. Tilbyggene på K2 og M2 var tuberkuloseavdelinger. Bildet viser også: Kjøkkenbygning med fyrhus (1), bårehus (2), administrasjonsbygg med festsal, kapell og leiligheter (3), forvalterbolig med tre leiligheter (4), låve, fjøs og stall (5), grisehus (6), overlegebolig med prektig hage (7), to stabbur (8), et idyllisk lite hus brukt som bolig for ansatte, senere laboratorium (9). Vi ser også Haugen (10) og Kysten (11). Postkort utlånt av Jon Kvistedal.

stall og dessuten grisehus – og sist ble funksjonærboligen på branntomta etter Østmarken gård reist.

Anleggsarbeidet foregikk under verdenskrigen. Både streiker, mangel på arbeidshjelp og stigende priser gjorde prosjektet vanskelig, forsinket og langt dyrere enn beregnet. Etter 6 års byggetid, den 1. august 1919 ble sykehuset åpnet og tatt i bruk. Overlege Evensen, som hadde kjempet fram sykehuset var ikke med lenger. Han ble i 1916 direktør for Gaustad sykehus og flyttet sørover.

Ca. 80 pasienter skulle flyttes fra det gamle Trondhjems Sindsygeasyl (Tronka) denne dagen. Flyttingen foregikk med 3 – 4 drosjer. De aller roligste pasientene tok trikken. De fleste av personalet kom også denne dagen. De kom fra forskjellige deler av landet og var ukjente for hverandre, bortsett fra 3 - 4 stykker som flyttet med fra "Tronka". Arbeidstiden var fra 6.30 til 20.00 med 2 timers middagsfri. Det var nattevakt hver 4. natt og fri annen- eller tredjehver helg. Det var ikke hushjelper på avdelingene, og pleierne måtte ta både oppvask og renhold. Hele betjeningen, både gifte

Østmarka sykehus og Østmarkneset i 1949. Gårdsanlegget på Østmarken gård var øverst til venstre (1). Vi ser funksjonærboligen for Østmarka sykehus som ble bygd samme sted. Vi ser også: Søsterheimen på sykehuset (2), Haugen (3), Heimkjær (4), Birkehaug (5) og kaianlegget (6). Bygningene i området (7) er fra krigens tid.

Foto: Widerøes flyveselskap, Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

og ugifte, bodde i huset og spiste på avdelingen.

Det hadde vært mye strid om navnet på det nye asylet. Det første navnet ble Østmarks Asyl, i 1924 ble det endret til Østmarkens Asyl. To år etterpå, i 1926, ble det på nytt endret til Østmarken sykehus og i 1937 fornorsket til Østmarka sykehus. Nå er det en del av St. Olavs Hospital, under Divisjon Psykisk Helsevern.

Under krigen ble sykehuset okkupert av tyskerne, som hadde sin militære flykommando der. De fleste pasientene ble overført til sykehus sørpå. Noen ble sendt heim eller plassert i privat pleie. Det ble opprettet et nytt provisorisk sykehus på Bell skole i Selbu.

Østmarken (g.nr. 1, br.nr. 5 i Strinda)

Interessen min for særlig denne gården, kommer nok av at jeg vokste opp i et hus som var bygget på branntomta etter Østmarken, og som i dag har adressen Leiv Erikssons veg 32. Da jeg vokste opp, var dette det eneste huset her, omgitt av dyrka mark og bergknausene ut mot sjøen. Huset var stort. Det var bygget ca. 1920 som funksjonærbolig for ansatte ved Østmarka sykehus og hadde 4 etter datiden store leiligheter, samt 2 hybler i gavlene i 3. etasje. Fram til huset førte en lang allé over jordene fra knausen som skilte området fra hovedbygningene på sykehuset, (i dag Throne Holsts allé).

Den gang jeg bodde der, tenkte jeg ikke over det, men i ettertid har spørsmålene reist seg: Hvorfor bygde sykehuset en

Øverst: Hovedbygningen på Østmarken i 1903. I midten: Funksjonærboligen med 4 leiligheter bygd ca. 1920. Nederst samme bygning i dag. Bygningen er solgt av Østmarka sykehus og inneholder i dag 4 selveierleiligheter. Vi ser tydelig hvordan hovedbygningen i 1903 og funksjonærboligen ligner hverandre. Utbygget er borte. Trappa, som gikk fra utbygget og ned i hagen, finnes ennå. Funksjonærboligen var rødbrun med gule kanter. Foto: Øverst: E. Olsen. Utlånt av Universitetsbiblioteket i Trondheim. I midten: Utlånt av Ragnhild Lande.

Østmarken sett fra sørøst i 1903. Bortsett fra at husene er annerledes og trærne i alléen mindre, er dette akkurat som å gå veien hjemover for 60 år siden. Det lille skogholtet jeg beskriver i teksten sees midt på bildet, og snarveien vår over jordene til Korsvika gikk i skillet mellom åkrene. Helt til venstre sees østenden av Kjerringberget, og vi skimter Munkholmen bak.

Vi ser tydelig låven på gården. Det var artig å oppdage at antagelsen min om plasseringen stemte helt. Bak låven er et lite hus (hønsehus?) og det var akkurat bak dette det lille tjernet lå, som min mor kalte andedammen.

Alléen (Throne Holsts allé) er der fortsatt. På jordene i forgrunnen står i dag høghusene. På det nærmeste jordet til venstre er blokkene i Harry Borthens veg, og på det lysere jordet lenger ned bygde borettslaget Ungdommens Egen Heim på 1950-tallet to- og firemannsboliger. Lengst til venstre der nede bygde tollerne husene sine i Petter - og Ellen Lies veg.

Foto: E. Olsen. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

funksjonærbolig så langt borte fra resten av anlegget? Hvorfor plante en lang allé over jordene, i stedet for en enkel vei? Hvorfor var her rester av en flott hage som allerede etter 20-25 år var i forfall? Hvorfor var det en gammel hvelvkjeller under en del av huset, mens den andre delen hadde en "moderne" kjeller med boder og vaskekjeller? Etter krigen var det mange minner etter tyskerne i området i form av brakker, bunkerser, murer med mer, og ikke tenkte en jentunge den gangen på hva som stammet fra tyskerne eller var eldre. Ved siden av huset

mot nordøst var det ei flat slette som endte i en gammel steinmur før vi kom ned på et jorde som skrådde ned mot sjøen. I nærheten var en dam, som min mor (født i 1918 og vokst opp i dette huset fra det var nytt,) kalte andedammen, usikkert av hvilken grunn.

Hagen vår var spesiell de første åra jeg bodde her. Den hadde ei flott gammel trapp fra den øvre delen av hagen ned til selve hagen som var stor og nok hadde vært mer parkaktig. (Trappa er der ennå.) Her var 2 store gamle eiketær, ei

Østmarken sett fra sør i 1903. Bildet viser tydelig omrisset av den store hagen. Leiv Erikssons veg går i dag over jordet og inn i hagen omlag ved den lyse stolpen. De to bildene av gården tatt fra motsatte sider viser at det i alle fall var 5 hus på gården. At eieren Jon Ofstad hadde inntekter utenom gården, er ganske tydelig om det er hele buskapen man ser på bildet. To hester beiter på jordet. Foto: E. Olsen. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

gammel ask (som ennå står i hagen) og et lønnetre, og her var rester etter buede grusganger som etter hvert hadde grodd igjen. Da utbyggingen på Østmarkneset startet midt på 50-tallet, ble Leiv Erikssons veg anlagt gjennom hagen, men ett av de gamle eiketrærne står ennå utenfor nr. 35. Nedenfor den store hagen, var et lite jorde som hang sammen med de større jordene mot vest. Mot øst var det et lite skogholt med grantrær. Snarvegen vår til Korsvika og veisystemet på Lade var en sti gjennom skogholtet og over jordene til Sjømennenes aldershjem, og etter hvert Sjømannsvegen og Petter Lies veg.

I 1940 installerte tyskerne seg på berga ut mot sjøen, noe vi ennå ser restene etter når vi går Ladestien. Her hadde tyskerne en "Sperrwaffenkommando", med strengt vakthold. Her drev tyskerne med produksjon og vedlikehold av bl.a land- og sjøminer og annet sperreutstyr særlig for marinen. Det var også boligbrakker her for soldatene som betjente luftvernet og bevoktet anleggene. Området var godt bevoktet. Under krigen gikk et stort, bredt piggtrådgjerde med landminer under over gårdsplassen vår, og der var en port med vakter døgnet rundt. Når jeg var på besøk hos besteforeldrene mine under krigen, (jeg var 4 år da krigen sluttet), stilte jeg selvsagt også opp når "matbilen" kom. Av de andre unge-

ne lærte jeg mine første tyske ord: ”Habst du bonbon”.

Da jeg fikk se de gamle bildene av Østmarken, var det ingen tvil lenger. Funksjonærboligen var bygd på branntomta etter hovedhuset ved Østmarken gård som brant i 1914.

Østmarken ble utskilt fra Lade og særskilt skyldsatt i 1851. I 1854 kjøpte Peder og Jens Andreas Jenssen den for 2500 speciedaler. Fra 1860 eide J. A. Jenssen gården alene. I 1866 hadde gården 150 mål innmark og 10 mål utmark og adgang til fiskeri. Besetningen var 3 hester og 7 kyr.

I 1876 kjøpte kjøpmann J. M. Holst (kolonial, delikatesser & vinhandel i Nordre gate 8) Østmarken for 7000 speciedaler. Min mor fortalte at det var Holstbrødrene (sønnene til kjøpmannen – en av dem industrimannen og politikeren Johan Throne Holst, som vi først og

fremst husker fordi han gjorde Freia Chocolate Fabrik til en mønsterbedrift og grunnla Marabou i Sverige), som plantet masse lerk på berga ut mot sjøen like ved gården (det var en hel lerkskog her i min barndom). Ennå finner du mange igjen når du går Ladestien opp på Utsikten, den høgste bergknausen med alle restene etter tyskerne, like ved der gården lå. Går du Ladestien videre mot øst og passerer området til Norges geologiske undersøkelser, ser du den store støtta til minne om Elen og Peter Lie som bodde på Nedre Festberget (se s. 96). På baksiden av støtta kan du lese: Reist av Holstguttene på Østmarken i 1937.

Holst satt med gården til 1896, da han solgte den til Jon Ofstad for 24 000 kr. (Han var gift med Elen Ofstad som grunnla Elen Ofstads Kvinnelige Haandgjerningsskole i 1883.) Ofstad satt med gården i 13 år. Da kjøpte Ole Asklund gården for 28 000 kr. Han hadde den bare ett år og solgte i 1910

til doktor S. Bang for 32 000 kr. Østmarken brant i 1914. I 1914 da Østmarka sykehus var etablert på Spandet, solgte Bang jorda til Trondhjem by og Søndre og Nordre amt for 60 000 kr, og jorda gikk inn i gårdsbruket som sykehuset drev. Bang satte opp en sommerbolig, Birkehaug, øst for gården, som senere ble solgt, og i min barndom var det gartneri der. Gartneren het Egil Sivertzen. I dag er det bygd seniorboli-

Fra Østmarken i 1903 da familien Ofstad eide gården. Foto: E. Olsen. Kopi fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

Østmarkneset i 1947 og støtta over Peter og Elen Lie. Nedre Festberget er midt i bildet (1), og støtta står på neset merket med (2). På bildet fra 1947 ser vi også alléen til Østmarken gård øverst. Bilde fra Schrødersamlingen, Trøndelag folkemuseum.

ger på tomta. (adresse Harry Borthens vei 14).

Under Østmarken nevnes to plasser, Øvre og Nedre Festberget, som lå nedenfor der NGU holder til i dag. Går du Ladestien fra Utsikten forbi fyrlykta og restene etter det gamle kaianlegget (som opprinnelig stammer fra Vestlandske Petroleumscompagni), og kommer ned i Djupvika, passerer du nedenfor Nedre Festberget (i dag ei lita gul hytte) og har da støtta til minne om eierne Peter og Elen Lie på berget nedenfor. Peter og Elen Lie bodde på Nedre Festberget fra 1861 og livet ut. De levde av fisket, kjente fjorden godt og hadde god utsikt over fjorden fra Festberget. Strindfjorden kan by på store utfordringer i dårlig vær. Som fortalt på s. 87 reddet de og Sven Hagen på Nøstet mange fra å druk-

ne. På støtta står det at Peter reddet 34 mennesker fra å drukne, og Elen var med på å redde 19 av dem.

Øvre Festberget mener jeg lå litt lengre opp, like nedenfor låven på Heimkjær. Her lå i min barndom et lite hus som min mor kalte "Spannguthuset" andre "Spannehuset". Hun fortalte at det tidligere hadde bodd to enslige menn der. Jeg kan tenke meg at kallenavnet kom

Peter og Elen Lie har fått to veger oppkalt etter seg på Lade, Petter Lies veg og Ellen Lies veg. Her har nok ikke Trondheim kommune gjort godt nok forarbeide. Gunnar Hagen som er en slektning av Elen Lie, sier hun skrev navnet sitt med en l. På støtta over dem på Festberget som ble reist i 1937, skrives også Elen med en l og Peter med en t.

Vegene heter derimot Petter Lies veg og Ellen Lies veg, begge med doble konsonanter.

av at de arbeidet på Spandet. I dag finnes bare noen busker igjen fra hagen deres.

Moen (g.nr. 1, br.nr. 6 i Strinda)

Øst for Østmarkveien ved krysset med Olav Engelbrektssons allé står det i dag noen store løvtrær. Her lå Moen, og trærne stammer fra den tid gården lå her. Moen var ingen storgård. Gården var på 70 mål innmark. I 1866 var besetningen 1 hest og 5 kyr.

Det var sorenskriver i Strinda Fredrik Daniel Timme som kjøpte Moen av krigsråd Holtermann. Timme hadde før hatt Moen som bygselplass under Lade. Fredrik Daniel Timme var født i Danmark i 1788. Fra 1806 var Timme offiser i 2. Trondhjemske Regiments 1. tjenestegjørende Grenaderkompani. Han deltok i krigen mot svenskene i 1808, og på grunn av sin innsats under kamphandlingene ble han utnevnt til

Ridder av Dannebrogordenen. I forbindelse med hærens omorganisering ble han overtallig. I 1821 finner vi han som sivil skattefogd og auksjonsforvalter i Trondhjem. Han hadde en usedvanlig vakker sangstemme og sang i kirka under Carl Johans kroning i 1818. Man mener det var da han tiltrakk seg kongens oppmerksomhet, og derfor oppnådde han i 1826 å bli sorenskriver i Strinde og Selboe, mens mange eldre søkere ble forbigått. Men i 1855 måtte han søke avskjed fra embedet sitt. Han døde i 1861. Da overtok sønnen, sakfører, senere assessor Gotfred Christian Fredrik Timme, eiendommen Moen.

I 1917 ble det utstedt skjøte til ingeniør Rolf Klingenberg fra Tora Timmes dødsbo på 4/5 og fra assessor I. Roll og hustru Sofie Roll samt godseier Siewers og hustru Yeanette Siewers på 1/5 av eiendommen. Klingenberg dannet i 1918 aksjeselskapet Moen som drev sin virksomhet her. I 1932 overtok Privatban-

Denne og forrige side: Moen gård fra ulike retninger. Øverst - mot nord. I midten - sett fra innkjørselen til Østmarka sykehus. Ved folketellingen i 1934 bodde det 4 familier og i alt 23 personer på Moen. Forpakter Olaf Mo hadde bodd der siden 1911. Kopier fra Universitetsbiblioteket i Trondheim.

ken i Trondhjem eiendommen i ”brukelig” pant. I februar 1937 kjøpte Østmarka sykehus eiendommen. Da Ringve tidlig på 1950 tallet skulle bygges bort en del av jorda si for å få inntekt til museet, ble det foretatt et makeskifte for at den nye bebyggelsen ikke skulle komme så nær sykehuset. Sykehuset byttet jordet ved Moen gård og et område ved Østmarken gård mot jordet nedenfor sykehuset – mot Ringvebukta. Midt på 50-tallet utstykket Ringve «Moenjordet» til boliger. Veien som ble anlagt for disse husene, het fra 1956-65 Marie Quams veg, men ble i 1965 om-døpt til Victoria Bachkes veg. Jeg vet ikke når de opprinnelige husene på Moen ble revet, men ut fra flyfoto kan det se ut som det skjedde før 1947, kanskje allerede under krigen?

Spandet, Østmarken og Moen lå vak-kert til ytterst på Ladehalvøya og inn-gikk etter hvert alle 3 i gårdsbruket som tilhørte Østmarka sykehus. Det er vak-kert på Ladehalvøya, og det var nok først og fremst naturen som var bestem-mende for at dette var det område fram-synte menn ønsket å bygge et sykehus på for de svake i samfunnet. Men det var også naturen som skapte den bitre striden om å få plassere sykehuset her. Østmarka psykiatriske sykehus ligger på et av de vakreste stedene i Trondheim, og med den spredte bebyggelse med paviljonger som ble valgt fikk man beholdt det flotte kulturlandskapet. I dag er disse bygningene fredet (utvendig), og vi får håpe og tro at nye bygninger som syke-

huset måtte trenge, vil bli plassert skån-somt i kulturlandskapet.

Kilder

Bratberg, Terje. *Trondheim byleksikon*, 2.utg. Kunnskapsforlaget, Oslo 2008.

Brox, Karl H. *Langs Ladestien*. Tapir aka-demiske forlag, Trondheim 2005.

Christiansen, Haakon Odd. *Lade gård fra kongsgård til sosialhøgskole (1988)*. <http://lade.kirken.trondheim.no/arti-cle.php?id=319&p=>

Sjong, Erling. ”Spandet”, *Østmarka sykehus 50 år*. Trondheim 1970.

Strinda bygdebokkomite. *Strinda bygdebok*. Bind 1, 1939. Bind 3, 1948. Trondheim.

Todal, Anders. *Soga um Lade*. Noregs bok-lag, Oslo 1935

Takk til Gunnar Hagen som er oppvokst i Nøstet for verdifull informasjon, lån av bilder og nyttige samtaler.

Foto 2013: Knut L. Vik.

Ragnhild Lande, f. 1941. Utdannet bio-log, men har bare hatt biologien som hobby siden 1976. Bodd på Strinda i 50 år.